

Sprehodi po knjižnem trgu

Foto: Robert Carrithers

Aljaž Koprivnikar

Saša Pavček: Zastali čas.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2021.

Slovenska igralka, profesorica igre, esejistka in dramatičarka Saša Pavček je pred dobrimi desetimi leti z izidom knjižnega prvenca *Obleci me v poljub* svoj prostor našla tudi v pesniškem ustvarjanju, ki ga je ograbila predvsem z ljubezensko tematiko in intimistično atmosfero. Avtorica pesmi bralcem prinaša s preprostim, razumljivim izrazjem, posveča pa se temeljnemu vprašanju našega bivanja, ljubezni in minevanja, pri čemer prepoznavamo veliko mero vitalizma oziroma hrepenenja po življenju. Slednje se jasno zrcali tudi v njeni drugi pesniški zbirki s pomenljivim naslovom *Zastali čas*, ki se delno veže na izkušnjo zaustavitve naše trenutne realnosti, še toliko bolj pa na čas, v katerem Saša Pavček svoj lirski subjekt postavi na pot soočenja s samim sabo.

Zastali čas oblikovno v marsičem sledi dosedanji avtoričini poetiki, ki se gradi iz notranjosti navzven in nas objema z vseprisotno čutno zasnovo, a za razliko od pesniškega prvenca vsebinsko tokrat prehaja v poglobljeno prevpraševanje človekovega bivanja in minevanja v (krogo)toku časa. Ta, na kar opozarja tudi datacija posameznih besedil, večji del pripadajo času izbruha koronavirusa in ustvarjalno sovpadajo z zaustavitvijo javnega življenja v lanskem letu. A slednje v pesmih ne prinaša občutka ujetosti ali brezizhodnosti ("Dramatični mir, / pozdravljam te / in se ti zahvaljujem, / da si me postavil na konico svojega noža.;" *Dramatičen mir osame*), saj prvoosebneemu, avtorskem glasu prav zaustavitev omogoči pogled na do zdaj prehojeno

pot, potrebne premisleke in postopno pomiritev. Uvodno pesem *Dramatičen mir osame* bi lahko razumeli kot razširjeni móto zbirke s petimi razdelki, saj že v verzih: “Ne smem pogledati navzdol, / spodaj je preteklost, / le majhen spust oči me lahko zamaje. / Prihodnost? / Zavisi samo od ravnovesja *zdaj*,” opozarja na bistvene poteze tokratne celote, gibajoč se med preteklim in sedanjim ter v iskanju ravnovesja. Podobno kot v preteklem ustvarjanju Saša Pavček tudi v pričujoči zbirki za ponazoritev čustev uporabi prizore in motiviko iz narave, kar je dobro vidno denimo v hvalnici *Zemlji*, ki na eni strani vzpostavlja nekoliko pretiran vitalizem, na drugi pa se nagovarjanju narave in sli po življenju pridruži tudi temnejša atmosfera, ko avtorica iz zunanjega sveta preskoči v človeška občutja oziroma Zemljo primerja z lastnim subjektom. Opazovanju krogotoka in njegovega sožitja se v prvem razdelku pridružujeta hvaležnost za obstajanje ter globoka zazrtost v prostor in čas, ki se zrcali v soočenju subjekta s samim sabo. To je denimo opaziti v pesmih *Zastali čas* in *Duša na ledu*, ki dramaturško prinašata prevpraševanje bivanja, a temu sledijo tudi nekatera manj uspela besedila, v katerih se sla po življenju izpostavlja sicer skozi melodične, a precej neposrečene rime ter večkrat videne pesniške podobe (“Je pesem kitare, jok violine dalje gori? / Žge me spomin. Kamen poje, / žari rubin.”; *Ciganska*). Na drugi strani krajši razdelek *Luč breztežna* že s prvimi verzi pesmi *Biti val* (“Umrli so moji dragi: / oče, mama, brat, nona, nono, prababica, teta, prvi fant in z njim velika ljubezen, / umrla mi je prijateljica, prijatelj, / vezi so minule, a se niso razvezale. / Samo zastale so, otrple v času, / zamotane kot dragotinje v star papir.”) napoveduje prestop v minevanje, ki ga avtorica v personifikaciji subjekta z naravo rahlja z željo po prvinskem prebivanju, a ob reminiscencah na pokojne ljube ne zmore uiti nakopičeni bolečini. Spomini na pokojnega brata in prednike oziroma prednice zato šele skozi akt pisanja oziroma izpisa omogočijo, da avtorica premaga tišino in po svojih besedah uteži metaforično odloži na papir, tako pa prejme potrebno moč in vero, ki ju potrebuje “za življenje, ki mora v rast” (*Prababicam*). Podobno se izkazuje tretji, najobširnejši razdelek *Žalostinke za mamo*, ki zavoljo izkustva izgube mame deluje še bolj direktno osebno; prinaša raznolika čustva in odnosa z mamo ne naslika zgolj enoznačno. V ciklu trinajstih pesmi, s simbolistiko števila nakazujoč na smrt, a hkratni preporod, avtorica namreč prikazuje vezi med mamo in hčerko, izrisane tako iz svetlih (“Mama je dom. / S posušeni prsti ravna šibje gnezda / in čaka, čaka (...)”; *Beseda mama*) kot tudi iz manj svetlih podob (“Zebe me v roke, mama, mi daš rokavice? // Ne dam. // Mrzle roke imam, mama, / zebe me. // Ne dam! Otrok, navadi se.”; *Ledene ročice*), ki so pogosto grajene dialoško ter kažejo kompleksno sliko globokega spoštovanja in hvaležnosti. V pesmi *Mami partizanki* se intimnemu, zasebnemu svetu subtilno pridruži

še družbeni oziroma zunanji kontekst. Prehodnosti časa, izgube, dediščina in nakopičenost spominov se ob tem nalagajo na papir, avtorici omogočajo preživetje in jo vodijo na pot očiščenja, na kar opozarja prva pesem naslednjega razdelka *Korzet besed*: "Stiskam se / v korzet besed, / srce mi pobegne / v pesem." Pesmi se v tem ciklu vidno skrčijo, postanejo podobne haikujem, definicijam nekega življenja, ko se vnovič potopimo v uvide o bivanju, ki jih dobro zaokrožuje tudi nenaslovljeno besedilo: "Razjasnitve ni brez teme, lahкотnosti brez odvrge teže, / upanja brez premaganega obupa." Pesnica se pri tem prikazuje kot krvodajalka, ki s težo krvi shranjuje vse, kar je minljivo, vse, kar je bilo, in ponuja premisleke o tem, kar še o(b)staja, pri čemer pa v zaključnem delu zbirke spet zaide na območje smrti in spominjanja, saj *Geste in katarze* izgradi skorajda kot portretne slike, ponekod celo osmrtnice gledališčnikov. Ob tem pričinja s posvetilom *Zaljubljenec v gledališče*, v katerem tankočutno izpostavlja čas razmisleka in povrnitve zaupanja v prihodnost, ko skozi reminiscence zaživijo nedavno preminuli Jernej Šugman, Iva Zupančič in Dušan Jovanović, torej nekdanji avtoričini gledališki sodelavci. Predvsem pri pesmih Jerneju Šugmanu se lirične poklonitve medbesedilno učinkovito prepletajo z njegovimi gledališkimi vlogami ("Če se oglasi kot kralj Ojdíp, / mu povrnite vid! (...) Gozdovi Rusije, / ogrnite telo Karamazova! (...) Danski grad, prisluhni prošnji Hamleta, (...) Na francoski prestol / je sedel kralj Ubu (...)"). Pesmi tega cikla se zaključujejo izrazito vitalistično, denimo z vzkliki "Ljubimo, ljubimo" (*Dve pesmi za Jerneja Šugmana*) in z upanjem v "večnost in vesolje" (*Igralki v slovo*), ter se s suspensom, strastjo in srcem (*Dušanu Jovanoviću*) v poslednjem besedilu z ozemlja thanatosa zaokrožijo nazaj v življenje, v obet srečanja (*Ivanki Mežan*), kar nakazuje na katarzično pomiritev, znova najdeno stabilnost in hvaležnost za vsak dar, ki nam ga pokloni obstajanje.

Zbirko *Zastali čas* lahko razumemo kot spominske zapise poslavljanja od nekdanjega časa in obnovitev upanja, na kar nas spominjajo tudi ilustracije Mateje Kavčič, ki jih gradi kot herbarij različnih rastlin. Četudi smo priča močno osebni, intimistični poziciji, ki bo z obračuni preteklosti, iskanja trenutnega ravnovesja in vseprisotnega vitalizma zmožna nagovoriti velik del bralstva, v pesniškem smislu zbirka zahtevnejši publiki glede na avtoričin prvenec ne prinaša bistvenih inovacij. Premislek o dramaturškem loku, ki bi zasnovano (privz)dvignil iz pisanja kot (samo)preiskovanja zastalega trenutka in premagovanja travmatičnih dogodkov, nekaj več uredniškega dela oziroma dodelave pesniškega materiala, v katerem se smrt družijo z ljubeznijo in bolečina s hrepenenjem, pa bi poskrbelo za izogib pogostim zdrsom v sentimentalnost ter bi pretresljivo izpovednim pesmim omogočilo, da boljše zasijejo.